

Over „kijkgroen” en „gebruiksgroen”

F. W. RAPPARD.

In een der grote steden van het westen des lands zijn uitdrukkingen als „kijkgroen” en „gebruiksgroen” in de plaatselijke pers als tegenstellingen genoemd. Ofschoon van deze begrippen nog geen definities zijn gegeven en zij gelukkig nog geen gemeengoed zijn geworden, vermoed ik, dat met „gebruiksgroen” die beplantingen worden bedoeld, waar zo groot mogelijke massa's mensen van gebruik kunnen maken en onder „kijkgroen” dat bos en die aanplant worden verstaan, waar de mensen slechts naar kunnen of mogen kijken.

Wij moeten deze nieuwe termen, afkomstig uit de wereld van schrijvers over recreatie in de open lucht van ons dichtbevolkt land, maar zo snel mogelijk vergeten, want er worden tegenstellingen opgeroepen, die in feite niet bestaan. Immers, in het dichtbevolkte westen wordt naar alle bossen wel gekeken en worden alle beplantingen wel voor verschillende doeleinden gebruikt. Of „gebruiken” en „kijken” in dit geval ook bewust of onbewust „genieten” van het groen en wat daar bij behoort, dient in te houden, heb ik eveneens niet vermeld gevonden.

Dit waren overpeinzingen, toen enkele fotografische herinneringen van een reisje weer onder ogen kwamen. Herinneringen van een kort en toevallig verblijf gedurende twee warme dagen van een voorzomer in een der Duitse middelgebergten. Daar liggen „Kurhaus” en een fraai aangelegd „Kurpark” — onvertaalbare woorden, zoals men weet — op het zuiden geëxponeerd en omgeven door zwaar beboste hellingen zó, dat het park beschut is tegen gure winden uit het noorden. Vele soorten exotische gewassen doen het er uitstekend, zowel in

potten als in de volle grond. Het is niet de bedoeling indrukken weer te geven van het zo merkwaardig aandoend bedrijf, zoals zich dat er afspeelt met echte of vermeend zieke mensen, herstellenden en ouden van dagen in en rondom een door duizenden van deze categorieën bezocht park. De jeugd en het gezonde deel van de mensheid houdt zich gedurende zomerse dagen hoofdzakelijk elders bij het stadje op; een complex sportvelden en een openluchtzwembad temidden van beplantingen enige kilometers verder op worden misschien nog drukker bezocht dan het park.

Wel moet ik er hier melding van maken, omdat bij de sportvelden en zwembaden geen vogels of andere dieren opvallen, behalve mussen. In het park echter, met zijn overdag voorzichtig langs de paden drenkelende, op banken zittende of naar concerten luisterende grote massa's mensen zijn verschillende soorten in het wild levende dieren bijzonder vertrouwelijk. Dáár hebben zij de mens als voedselbron leren kennen, terwijl het er toch rustig is. Eekhoorns zijn er tam. In de vouwbladen, die door de plaatselijke toeristenindustrie over aantrekkelijkheden en bijzonderheden van het stadje worden verspreid, wordt dit feit afzonderlijk vermeld. Het was niet moeilijk, rustig rondwandelen of op een bank gezeten er binnen een uur tijd een serie foto's te maken van enige soorten, welke zich nabij lieten lokken. Voor dierfotografie behoefde men zich er niet speciaal uit te rusten om toch enig succes te boeken. Daar is de Koolmees in vele exemplaren. Om beurten, wanneer zij niet verdreven werden door de mezen of door tamme huisduiven, kwamen ook mannetje en wijfje van de

Fig. 1. *Koolmezen op de hand.*

Goudvink op mensenhand voedsel zoeken. Bij andere bezoekers van het park kwamen Vinken en Groenlingen op de hand, maar daar was als krachtig lokmiddel dan ook hennepzaad te vinden.

Roodborst en Heggemus zouden, wanneer wij vroeger in het jaar een poging hadden gewaagd, hetzelfde hebben gedaan, wanneer fijngesneden kaaskorstjes en wat levende meelwormen waren aangeboden, zo werd ons in vertrouwen medegedeeld. Groenlingen kwamen bij mij niet dichterbij dan een meter voor de camera op zoek naar voedsel. Er was ook een Waterhoen, zich verwijderend van soortgenoten in de vijvers van het park, toeristen achterna lopend om een stukje brood. Zo gaat het soms, er zijn bij vele hogere diersoorten wel eens exemplaren aan te treffen, welke in gedrag afwijken van wat men gewoonlijk bij zo'n soort kan opmerken. De Eekhoorns waren al zo overvoerd,

dat zij, als men stil zat of stilstond op de wandeling, wel even in de handen kwamen kijken of er iets van hun gading bij was, maar zaden of een stukje brood maar lieten liggen. Met een stuk chocola van een der badgasten ging een der dieren er echter vlug van door. In parken kunnen dieren zich overeten. Zo zien wij, dat op plaatsen in beplantingen, waar mensen in grote aantallen zich jaren lang rustig plegen te bewegen, een zoogdier en verschillende soorten vogels, die niet tot uitgesproken cultuurvlieders worden gerekend, op vertrouwelijke voet met de mens kunnen komen te staan. Hieronder vallen zelfs soorten, die men niet iedere dag pleegt te ontmoeten.

Van de Londense parken herinner ik mij iets dergelijks uit de jaren vóór de tweede wereldoorlog. Daar aten Houtduiven uit de hand. De in Engeland ingevoerde Grijze eekhoorn was er even tam en brutaal als

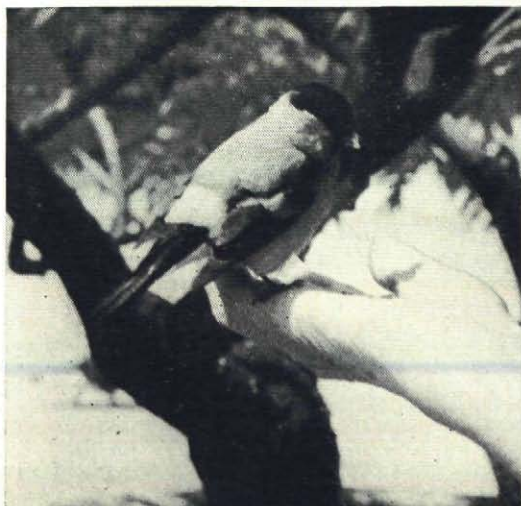

Fig. 2. Goudvink ♂.

de roodbruine soort van de Duitse badplaats. In bos en park van Parijs zijn zulke tafereeltjes niet te zien, evenmin 's zomers in een der parken van Rome. Wij behoeven echter niet ver op reis te gaan om dergelijke ontmoetingen te beleven in bos en park van eigen land. Over het algemeen zijn deze in voorzomer en zomer te druk om iets te beleven, vergelijkbaar met zo'n Duitse badplaats. Daarvoor moet men in de winter en in de vroege lente komen. Dat is te begrijpen, omdat juist dan vogels moeilijker aan voedsel komen. De rust, welke vertrouwelijke ontmoetingen met dieren bevordert, is er dan ook in sterkere mate aanwezig.

Wanneer wij met een buitenlandse gast, die zich voor deze zaken interesseert, onze bossen en parken bezoeken, zo valt hem vertrouwelijk gedrag van vogelsoorten op, dat wij in West-Nederland eigenlijk al heel gewoon vinden. Daar is de algemeen voorkomende Wilde eend en zijn bastaarden van waterpartijen in onze parken en stadsgrachten. Schreef J. A. Nijkamp niet reeds over deze verstedelijkte vogelsoort, die zich in zijn levenswijze gedurende de laatste tientallen jaren geheel aanpaste aan het

leven in de Randstad Holland? Het is vijftig jaar geleden, in de maand februari 1916, dat een der grote Haagse dagbladen speciaal berichtte, dat het mogelijk was met brood meeuwen te voederen aan de Hofvijver. Blijkbaar was dit toen een nieuwtje en liet toen de (Kok-)meeuw voor het eerst in het centrum van een grote stad in het westen zich van dichtbij zien en voeren. Zoiets is thans een te gewone aanblik om als nieuwsbericht op te nemen. Laten wij echter naar de zangvogels terugkeren, vogels die bij het „groen” behoren en niet tevens aan wateroppervlakten gebonden zijn.

Een in het westen nog niet door mij geziene soort als de Goudvink, zal men in het wild wel nergens in Nederland op een mensenhand kunnen lokken, daarvoor is deze vogel hier te zeldzaam. In een deel van een Haarlems loofbos, waar in alle jaargetijden zangvogels algemeen zijn, worden zij toch niet zo vertrouwelijk als hier werd afgebeeld. Het is er, hoe mooi ook, met veel gebruikte fietspaden en los lopende honden voor de vogels misschien net iets te druk voor.

Fig. 3. Waterhoen achter toeristen aan.

Fig. 4. *Groenling aan onze voeten.*

Plaatsen waar zangvogels zich op de hand willen neerzetten, waar Houtduif en Holenduif, lijsters en Eekhoorn zich van heel dichtbij willen laten zien, zijn in onze bossen en parken volstrekt niet zo algemeen. Waar minstens 2 tot 5 hectaren oud loofhout, zo mogelijk afgewisseld met enig naalddhout en open plekken voorkomt, daar kunnen wij de omgeving verwachten, waar dit mogelijk wordt. Op die plekken kan het gedrag van mens en dier naar elkaar toegroeid zijn, leidend tot groter vertrouwelijkheid. Bij die oppervlakten mogen wij ook nog aangrenzende stadstuinen rekenen, waarin oud geboomte voorkomt. 's Nachts kan men er de geheimzinnige roep van de Bosuil horen, en hem, als men geluk heeft, tegen een boomstam gedrukt, bijna onzichtbaar gecamoufleerd, op een tak zien zitten. Snelle bromfietsen zijn er niet te zien en alleen lopende honden komen er zelden of nooit. Wat dit laatste betreft, gaat een aanwijzing in het Duitse wandelpark, hoe vriendelijk ook bedoeld en hoe efficiënt ook ingericht, wellicht voor rustig te houden gedeelten van bos en park te ver. Plaatsing voor gebouwen in het park, die

door het publiek bezocht worden, is wellicht een goede vondst. Het verzoek in beeldvorm voor het publiek de hond te parkeren, waar zelfs honden aan de lijn niet worden toegelaten, komt ons vreemd voor, ook al is aan het welzijn van het huisdier gedacht. Bij het bord is namelijk een bak helder drinkwater geplaatst. In Den Haag zijn enkele welbekende parkbosser waar mensen uit grote kantoren op helere winterdagen, wandelend of zittend op een bank en het pakje brood op etensuur verorberend, Koolmees en Roodborst stukjes kaas en broodkruim uit de hand laten pikken. Langs een geasfalteerd wandelpad van zo'n bos in een deel, dat in de hongerwinter 1944 toevallig gespaard is gebleven, staat een bank. Het is er stil op werkdagen in de vroege lente van 1966, buiten de op dit uur traag voortvloeiende verkeersstroom van wandelaars die er met hun honden plegen te wandelen. Er zit een oude man. Om hem heen vijf Houtduiven; uit de kronen van het bos daalt er een bij neer. Een Roodborstje zit op zijn hand. Koolmezen fladderen om zijn hoofd. Bij de bocht van het pad, op dertig meter afstand, ben ik blijven staan om niet te storen. Uit struiken zijn drie Eekhoorns aan komen lopen. Er zijn er veel dit jaar. Een Merel hipt weg. Een

Fig. 5. *Parkeerplaats voor aangelijnde honden.*

Koolmees zet zich naast me neer in de nog kale Meidoorn, maar vliegt toch door naar de bank, als blijkt dat ik geen vogelvoer bij me heb. Een huismoeder met kinderwagen en een jongetje aan de hand houden naast me stil. Na een poosje wordt er gezegd: „laten we maar omlopen”. Dat doe ik dan ook maar.

Om tot het begin van dit opstel terug te komen. Zo'n stuk bos is zowel „kijkgroen” als „gebruiksgroen”. Hier genoten mensen van de niet zó algemeen voorkomende ver-

trouwelijkheid van in het wild levende dieren. De kans op vertrouwelijke omgang is benut. Op zulke plaatsen zal een goed en geduldig fotograaf met gebruik van technische hulpmiddelen als flitslicht en telelens foto's kunnen maken, nog sprekender dan ik bij dit verhaal kon voegen. Ik meen, dat beheerders van bossen en parken dergelijke gedeelten moeten kennen en waar mogelijk bewaren. Zoals in Den Haag ook op enige plaatsen kon gebeuren. Ook zo'n bosgedeelte wordt namelijk „gebruikt”.

Het natuurreservaat „Westerbroek” en zijn paddestoelen

L. S. WILDERVANCK.

„Westerbroek” is een complex van uitgeveende petten, omzoomd door moerasbos, 21 ha groot, gelegen in een strook laagveen temidden van op laagveen rustende zee-klei, alleen aan de oostzijde begrensd door de zandige grond van de „Woldstreek”. Het bevindt zich ongeveer op een afstand van 10 km ten oosten van Groningen, langs de weg naar Hoogezand bij het dorp Westerbroek, vroeger Broek of Broke (laagland) geheten (fig. 1). In 1955 werd het gelegateerd aan de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Het is voor het publiek niet toegankelijk, ook niet voor leden der Vereeniging. In de herfst is de jacht op het terrein verpacht (eenden, fazanten). Zoals al dergelijke terreinen heeft ook dit bos zijn geschiedenis. Het is wellicht interessant hierover iets mee te delen. Behalve op deze plek komt er in deze streek geen bos meer voor. Dit is in vroegere eeuwen anders geweest.¹⁾ In „Lof der Stadt Groningen” van 1741 (3)

lezen we bijvoorbeeld:

„O Lieflijk wandelpad, ziet hier is

Martenshoek!

En gints ter rechterzij het Boschrijk

Westerbroek

Zijn Elzen Laanen toont, zoo ver het oog

kan reiken”

Verder wordt er in dit hoogdravend gedicht gesproken over „hooggeschooten Eijken, die het hoofd van meenig Groninger beschaduwden” en „Hemelwaarts tot Godt, den Schepper van al 't zoet, wijzen”. Volledig „beboomd” was de omgeving van Westerbroek echter allerm minst, getuige de vervening die zeker in 1403 al werd uitgeoefend (2). Toen bestond al een „schuten-schoevers- of schutenluiersgilde”, waarvan de leden zich dienden te onderwerpen betreffende het turfvervoer, voornamelijk

¹⁾ Dank aan de heren Mr. A. T. Schuitema Meijer en W. K. van der Veen van het Groningse Gemeentearchief en de heer H. Hesselink, die mij veel inlichtingen gaven.